

УДК 355.378

В. В. Крутов, І. О. Кириченко

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ НАУК “НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА”

Обґрунтовано доцільність внесення галузі наук “Національна безпека” до Переліку галузей наук, з яких присуджуються наукові ступені і присвоюються вчені звання.

Однією з основних цілей державної політики у науковій і науково-технічній діяльності в Україні є зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень. Тому об’єктом пріоритетної уваги держави є активізація інноваційних процесів в освітній, науково-технологічній та інформаційно-комунікаційній сферах, які в сукупності формують інфраструктуру економіки знань – основу майбутньої конкурентоспроможності України у глобалізованому світі [1].

У зв’язку з необхідністю вирішення теоретико-методологічних проблем національної безпеки, проведенням фундаментальних та прикладних наукових досліджень з метою наукового обґрунтування прийняття політичних і соціальних рішень вищих органів державної влади у сфері національної безпеки у 1999 р. було здійснено виокремлення досліджень з національної безпеки в особливу галузь науки та створення кількох спеціалізованих рад для атестації наукових кадрів вищої кваліфікації за спеціальностями національної безпеки.

Наказом ВАК України від 10 червня 1999 р. № 288 затверджено новий Перелік спеціальностей, за якими провадиться захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань, зокрема у галузі “Національна безпека”.

На підставі постанови Вищої атестаційної комісії України від 2 липня 1999 р. № 48-06/8 наказом ВАК України від 7 липня 1999 р. № 356 у базових наукових установах Ради національної безпеки і оборони України створено спеціалізовану вчену раду Д 26.718.02 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук зі спеціальностей: 21.01.01 “Основи національної безпеки держави (політичні науки)”;

21.03.01 “Гуманітарна і політична безпека держави (філософські науки)”;

21.04.01 “Економічна безпека держави (економічні науки)”;

21.05.01 “Інформаційна безпека держави (технічні науки)”.

Сьогодні можна стверджувати, що це рішення було своєчасним, а діяльність відповідних наукових установ сприяла становленню окремої галузі наук.

Згідно з Переліком спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань [20], галузь наук 21.00.00 “Національна безпека” складається із 16-ти наукових спеціальностей, які поділені на 8 взаємопов’язаних груп (див. табл. 1).

Кожна група наукових спеціальностей галузі “Національна безпека” може бути об’єднана в окремі теорії: основ національної безпеки, воєнної безпеки, політичної безпеки, економічної безпеки, інформаційної безпеки, техногенної безпеки, державної безпеки, гуманітарної безпеки та міжнародної безпеки України.

При цьому системоформуючою, на наш погляд, має бути теорія основ національної безпеки. У межах цієї загальної теорії повинні визначатися зміст зазначених окремих теорій, напрями наукових досліджень та відповідний перелік наукових спеціальностей.

Якщо раніше нові науки формувалися за предметною ознакою згідно із залученням до процесу пізнання нових сторін дійсності, то для сучасної науки стає дедалі більш характерним перехід від предметної до проблемної орієнтації, коли нові знання одержують у зв’язку з виникненням певної теоретичної або практичної проблеми.

На цей час поняття межі у науці стає досить умовним, і найсуттєвіші наукові результати добуваються на “перехресті” наук. Ця загальновідома закономірність у Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів [2] приймається як концептуальний принцип щодо важливості підтримання досліджень, які проводяться на перетині різних наукових галузей знань.

Наукові спеціальності галузі наук “Національна безпека”

Найменування груп спеціальностей	Шифр	Найменування наукової спеціальності
Основи національної безпеки	21.01.01	Основи національної безпеки держави
Воєнна безпека	21.02.01	Воєнна безпека держави
	21.02.02	Охорона державного кордону
	21.02.03	Цивільна оборона
Гуманітарна і політична безпека	21.03.01	Гуманітарна і політична безпека держави
Економічна безпека	21.04.01	Економічна безпека держави
	21.04.02	Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності
Інформаційна безпека	21.05.01	Інформаційна безпека держави
Техногенна безпека	21.06.01	Екологічна безпека
	21.06.02	Пожежна безпека
Державна безпека України	21.07.01	Забезпечення державної безпеки України
	21.07.02	Розвідувальна діяльність органів державної безпеки
	21.07.03	Кадри органів та військ державної безпеки
	21.07.04	Оперативно-розшукова діяльність
	21.07.05	Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку
Міжнародна безпека	21.08.01	Іноземні держави та їхні потенціали

Потреба у необхідності розв'язання особливо складних проблем знаходить своє вираження в тенденції до інтеграції наук. Саме інтеграція дає змогу домогтися концентрації знань про всі сторони об'єкта дослідження і тим самим створити таку систему знань, яка може стати конструктивним керівництвом для практичних дій. Виникнувши на підґрунті вже сформованих дисциплін, інтегрована наука не відразу відділяється від них і здобуває відносну самостійність [3].

Міждисциплінарна інтеграція наукових дисциплін заснована на використанні методів однієї науки для вирішення змістовних завдань іншої. Постійна потреба такого використання приводить до асиміляції (злиття) методів у рамках однієї галузі науки.

Порівняно із загальними системоформуючими теоріями й інтегрованими науками більш широким утворенням є галузі наук. Як приклади можна назвати галузі фізико-математичних, технічних, військових наук тощо.

Саме такої трансформації зазнала галузь “Національна безпека”. Можна стверджувати, що наукові спеціальності, які були згруповані за єдиною ознакою належності до наукової діяльності у галузі національної безпеки, за рахунок інтеграційних процесів на сьогодні являють собою взаємопов'язану систему наук.

Визначення змісту галузі науки “Національна безпека”, яке надається далі, синтезоване на основі формул досліджень, що наведені у паспортах наукових спеціальностей цієї галузі, затверджених ВАК України [4 – 19].

Національна безпека – галузь науки, яка об'єднує фундаментальні та прикладні наукові дослідження, спрямовані на:

визначення національних інтересів, виявлення загроз безпеці України, здатності держави щодо захисту національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз; науково-теоретичне осмислення, розроблення та впровадження ефективних механізмів захисту національних інтересів держави з метою вдосконалення та розвитку сектора безпеки і оборони України як цілісної науково-практичної системи (21.01.01);

розвиток теорії і практики захисту національних інтересів, національних цінностей держави від воєнних загроз (21.02.01);

забезпечення недоторканності державного кордону, охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, прогнозування можливих небезпек та загроз національним інтересам України на державному кордоні та забезпечення ефективного виконання завдань Державною прикордонною службою України в інтересах оборони держави (21.02.02);

визначення національних інтересів і загроз в економічній сфері, здатності держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатності національної економіки зберігати та поновлювати критичний рівень суспільного відтворення і достатній оборонний потенціал у кризових ситуаціях (21.04.01);

удосконалення національної системи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, діяльність яких впливає на стан економічної безпеки держави; теоретико-методологічних, науково-методичних засад організації, функціонування та розвитку систем економічної безпеки транснаціональних компаній, корпорацій, банків і підприємств; **обґрунтування** цілей, завдань, форм, методів, технологій, механізмів управління та взаємодії служб безпеки суб'єктів господарювання в системі економічної безпеки відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів (21.04.02);

забезпечення інформаційної безпеки як найважливішого елемента національної безпеки України в умовах багатокладної економіки і **впровадження** передових інформаційних технологій, методів, систем та засобів захисту інформації, зокрема в комп'ютерних системах та мережах, у каналах телекомунікацій і космічних системах зв'язку й управління, а також системи криптоаналізу і сертифікації (21.05.01);

удосконалення системи державної безпеки з урахуванням динаміки внутрішніх і зовнішніх загроз безпечному існуванню людини, суспільства, держави, виявлення сутності та змісту, організації і тактики посягань спецслужб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб на державні інтереси України (21.07.01);

застосування контррозвідальних, оперативно-технічних сил і засобів в інтересах забезпечення державної безпеки України (21.07.01);

обґрунтування теоретичних, методологічних, науково-технічних і прикладних проблем розвідальної діяльності, спрямованої на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, реалізацію державної політики у сфері національної безпеки і оборони та підвищення ефективності діяльності розвідальних органів у сучасних умовах; створення і вдосконалення спеціальних форм, методів і засобів організації та ведення розвідальної діяльності в інтересах

забезпечення органів державної влади розвідальною інформацією у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, боротьбі з тероризмом та міжнародною організованою злочинністю, протидії за межами України зовнішнім загрозам національній безпеці України (21.07.02);

розроблення правових, організаційно-управлінських та морально-етичних засад оперативно-розшукової діяльності як державної форми боротьби зі злочинністю, забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань (21.07.04);

розв'язання проблем нормативно-правового регулювання діяльності сил охорони правопорядку як системи узгоджених службових, оперативних, охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних, розшукових, контрдиверсійних, антитерористичних, бойових та інших дій правоохоронних і військових органів та формувань, їх підрозділів та окремих працівників з метою захисту громадян, суспільства і держави від протиправних посягань (21.07.05);

розроблення форм і способів застосування та забезпечення сил охорони правопорядку у плановому, регулярному порядку, під час проведення правоохоронних заходів та спеціальних дій за надзвичайних обставин (ситуацій) мирного часу та у воєнний час, психологічних та мовно-комунікативних аспектів їх підготовки і застосування (21.07.05);

прогнозування воєнного потенціалу і воєнної могутності іноземних держав, коаліцій і блоків та їх складників, елементів оперативного обладнання театрів воєнних дій, а також територій зарубіжних країн (21.08.01);

розв'язання проблем, що викликають порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території (акваторії) або об'єктів на ній (об'єктів на морі) унаслідок аварій, катастроф, стихійного лиха або небезпечного випадку, що призвели або можуть призвести до неможливості проживання населення на зазначеній території або об'єкті, проведення там господарчої діяльності, до загибелі людей або до значних матеріальних збитків (21.02.03);

раціональне використання та відтворення природних ресурсів і охорони біосфери (атмосфери, гідросфери, літосфери); визначення ролі геохімії у вирішуванні проблем функціонування біосфери;

розроблення методології, теоретичних основ, технічних засобів дослідження зміни навколишнього середовища; заходи стабілізації та поліпшення екологічної обстановки; розроблення рекомендацій щодо раціонального природокористування; взаємодії людини з оточуючим середовищем; геохімічні основи формування ноосфери; розроблення екологічного моніторингу та технічних засобів контролю за станом довкілля; розроблення теоретичних основ та обґрунтування оцінок екологічного ризику; пошук і створення за їх допомогою оптимальних форм управління екологічною безпекою; вирішення науково-практичних проблем забезпечення пожежної

безпеки, мінімізації впливу небезпечних факторів пожеж на життєдіяльність і здоров'я людей, національне багатство та навколишнє природне середовище (21.06.01, 21.06.02).

Таким чином, наведена загальна характеристика галузі показує, що вона є найважливішою категорією науки, яка має надзвичайно важливе значення для забезпечення національної безпеки України практично у всіх сферах її діяльності.

У таблиці 2 наведено Перелік галузей наук, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань [20].

Т а б л и ц я 2

Перелік галузей наук, за якими проводиться захист дисертацій та присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань

Галузь науки	Галузь наук, з яких присуджується науковий ступінь
01. Фізико-математичні науки	фізико-математичні , технічні
02. Хімічні науки	хімічні , біологічні
03. Біологічні науки	біологічні , фізико-математичні, медичні, технічні сільськогосподарські, ветеринарні
05. Технічні науки	технічні , фізико-математичні, біологічні, психологічні
06. Сільськогосподарські науки	сільськогосподарські , біологічні, технічні
07. Історичні науки	історичні
08. Економічні науки	економічні
09. Філософські науки	філософські , історичні, соціологічні
10. Філологічні науки	філологічні , мистецтвознавство
11. Географічні науки	географічні
12. Юридичні науки	юридичні , філософські
13. Педагогічні науки	педагогічні
14. Медичні науки	медичні , біологічні, фармацевтичні
15. Фармацевтичні науки	фармацевтичні
16. Ветеринарні науки	ветеринарні , сільськогосподарські, медичні
17. Мистецтвознавство	мистецтвознавство
18. Архітектура	архітектура
19. Психологічні науки	психологічні , технічні, медичні, юридичні
20. Військові науки	військові , технічні, економічні, хімічні, географічні, фізико-математичні, історичні, ветеринарні
21. Національна безпека	соціологічні, політичні, військові, технічні, хімічні, біологічні, медичні, ветеринарні, філософські, історичні, економічні, геологічні, юридичні, психологічні, фізико-математичні, географічні, державне управління
22. Соціологічні науки	соціологічні
23. Політичні науки	політичні , соціологічні
24. Фізичне виховання та спорт	фізичне виховання і спорт
25. Державне управління	державне управління
26. Культурологія	культурологія , мистецтвознавство, філософські, історичні
27. Соціальні комунікації	соціальні комунікації , історичні

Як видно із таблиці, галузь наук національної безпеки є єдиною із 27-ми галузей наук, яка на жаль не внесена до Переліку галузей наук, з яких присуджуються наукові ступені і присвоюються вчені звання [20]. Можна констатувати, що формально у державі немає спеціалістів та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації з національної безпеки. Наприклад, у складі Експертної ради ВАК України з проблем національної безпеки фахівців з юридичних наук – 5, військових наук – 2, економічних наук – 2, історичних наук – 1, медичних наук – 1, наук з державного управління – 3, педагогічних наук – 2, технічних наук – 3. Безсумнівно, що всі члени Експертної ради - відомі вчені саме у галузі національної безпеки, однак за формальною ознакою вони такими не є. Ця обставина негативно впливає на процеси інтеграції та консолідації наукової діяльності наукових установ різних відомств сектора безпеки.

Тому, на думку авторів, одним із важливих напрямів науково-технічної та організаційної діяльності наукових установ та органів виконавчої влади держави є створення умов для правового забезпечення можливості підготовки і захисту кандидатських і докторських дисертацій у галузі наук національної безпеки.

Така можливість може бути забезпечена, якщо буде здійснена радикальна реформа галузі наук національної безпеки з метою виокремлення напрямів наукової діяльності, що формально за чинними паспортами наукових спеціальностей віднесені до певних галузей науки, але в дійсності до цих галузей наук безпосереднього відношення не мають.

Наприклад, напрям наукових досліджень “12. Міжнародний тероризм. Розвиток структури, форм і методів діяльності терористичних груп та організацій” Паспорту спеціальності 21.07.01 “Забезпечення державної безпеки України (юридичні науки)” практично не має відношення до юридичної науки. Подібні колізії можна знайти у кожній із 16 наукових спеціальностей аналізованої галузі (див. табл. 1).

У зв'язку з цим пропонується провести аналіз чинних паспортів наукових спеціальностей з метою виявлення зазначених невідповідностей і включення таких напрямів дослідження до галузі “Національна безпека”.

Нова система наукових спеціальностей подана на схемі (див. рис. 1).

На відміну від стандартної нумерація

паспортів спеціальностей здійснюється чотиризначним кодом XX.XX.XX.XX, де четверта цифра відповідно до табл. 2 означає галузь науки, з якої присуджується вчений ступінь. Характерною особливістю даної системи є те, що за кожною науковою спеціальністю може присуджуватися науковий ступінь з наук національної безпеки. Інша особливість – це те, що наукові спеціальності 21.02.01.20 “Воєнна безпека”, 21.02.02.20 “Охорона державного кордону”, 21.07.02.20 “Розвідувальна діяльність органів державної безпеки”, 21.07.05.20 “Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку”, 21.08.01.20 “Іноземні держави та їхні потенціали” мають окремі паспорти як з військових наук, так і з наук національної безпеки. При цьому суто воєнні аспекти зазначених спеціальностей віднесені до галузі військових наук.

Авторами проведено попередній аналіз усіх чинних паспортів наукових спеціальностей і додатково сформовано 16 паспортів спеціальностей у галузі “Національна безпека”. Найменування паспортів і кількість сформульованих напрямів досліджень наведені у таблиці (див. табл. 3). При цьому були враховані абсолютно всі напрями досліджень, що містяться у чинних паспортах наукових спеціальностей.

Автори не мають можливості викласти зміст усіх напрямів досліджень. Тому для обговорення публікується зміст проекту паспорта системоформуючої спеціальності 21.01.01.21 “Основи національної безпеки держави (національна безпека)”.

1. Формула спеціальності

Методи прогнозування, своєчасного виявлення, попередження і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисту суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесення економіки країни, забезпечення особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викорінення злочинності, вдосконалення системи державної влади, зміцнення законності і правопорядку та збереження соціально-політичної стабільності суспільства, зміцнення позицій України у світі, підтримання на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикального поліпшення екологічної ситуації.

2. Напрями досліджень

1. Визначення та наукове обґрунтування

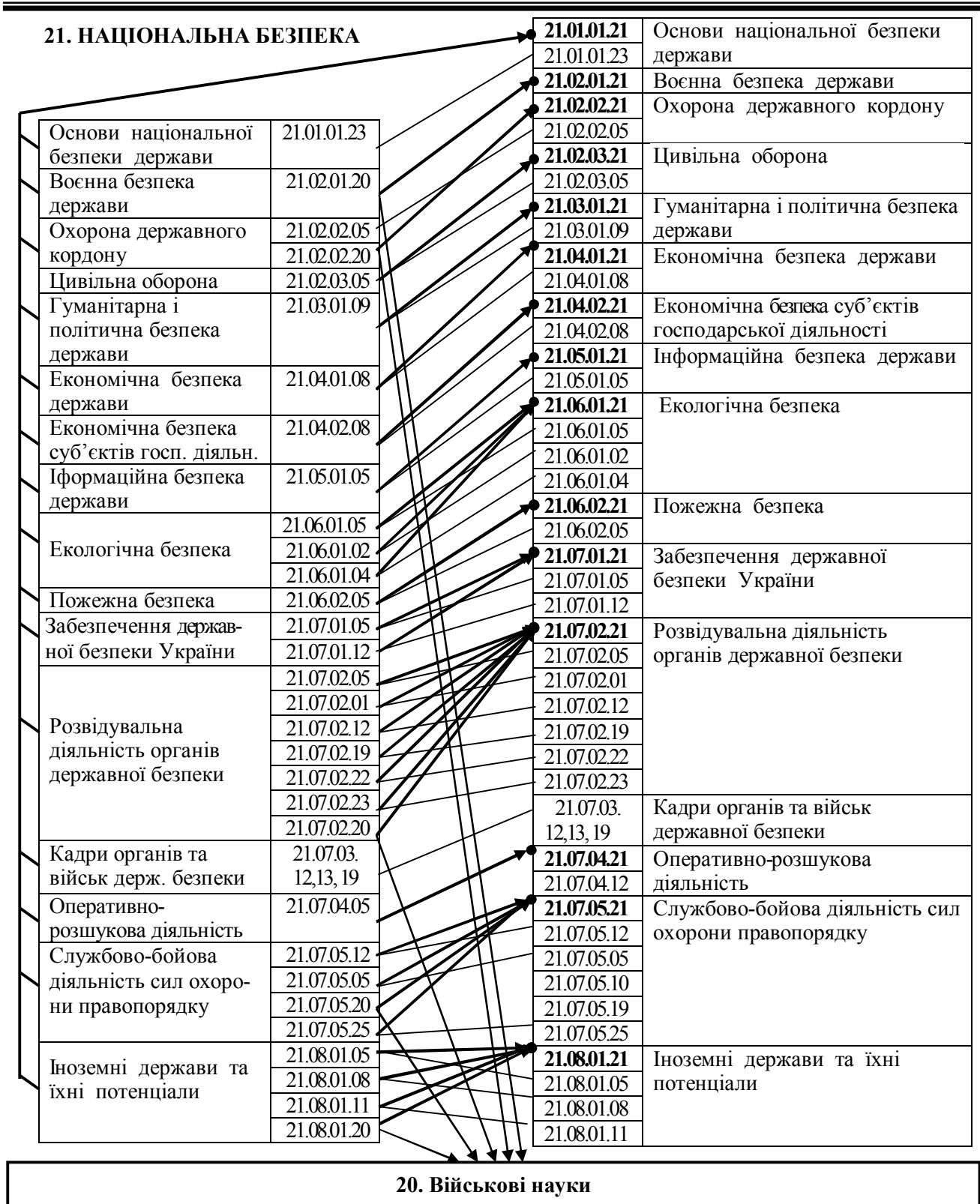

Рис. 1. Схема реформування галузі наук “Національна безпека”

стратегічних національних інтересів України, концептуальних підходів і напрямів забезпечення національної безпеки та оборони у політичній, економічній, соціальній, воєнній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній

та інших сферах.

2. Розроблення методів прогнозування, виявлення, ідентифікації та моніторингу можливих загроз національній безпеці, визначення та обґрунтування заходів

Система паспортів наукових спеціальностей реформованої галузі наук
“Національна безпека”

Шифр	Найменування спеціальності	Галузі наук	К
21.01.01.21	Основи національної безпеки держави	національна безпека	29
21.01.01.23		політичні науки	7
21.02.01.21	Воєнна безпека держави	національна безпека	12
21.02.02.21	Охорона державного кордону	національна безпека	7
21.02.02.05		технічні науки	11
21.02.03.21	Цивільна оборона	національна безпека	3
21.02.03.05		технічні науки	4
21.03.01.21	Гуманітарна і політична безпека держави	національна безпека	5
21.03.01.09		філософські науки	9
21.04.01.21	Економічна безпека держави	національна безпека	17
21.04.01.08		економічні науки	8
21.04.02.21	Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності	національна безпека	7
21.04.02.08		економічні науки	14
21.05.01.21	Інформаційна безпека держави	національна безпека	10
21.05.01.05		технічні науки	9
21.06.01.21	Екологічна безпека	національна безпека	7
21.06.01.05		технічні науки	8
21.06.01.02		хімічні науки	3
21.06.01.04		геологічні науки	8
21.06.02.21	Пожежна безпека	національна безпека	5
21.06.02.05		технічні науки	8
21.07.01.21	Забезпечення державної безпеки України	національна безпека	50
21.07.01.05		технічні науки	7
21.07.01.12		юридичні науки	27
21.07.02.21	Розвідувальна діяльність органів державної безпеки	національна безпека	36
21.07.02.05		технічні науки	16
21.07.02.01		фіз.-мат. науки	8
21.07.02.12		юридичні науки	16
21.07.02.19		психологічні науки	6
21.07.02.22		соціологічні науки	5
21.07.02.23		політичні науки	3
21.07.03.12	Кадри органів та військ державної безпеки	юридичні науки	12
21.07.03.13		педагогічні науки	35
21.07.03.19		психологічні науки	23
21.07.04.21	Оперативно-розшукова діяльність	національна безпека	6
21.07.05.21	Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку	національна безпека	28
21.07.05.12		юридичні науки	25
21.07.05.05		технічні науки	19
21.07.05.19		психологічні науки	20
21.07.05.10		філологічні науки	12
21.07.05.25		державне управління	20
21.08.01.21	Іноземні держави та їхні потенціали	національна безпека	5
21.08.01.05		технічні науки	5
21.08.01.08		економічні науки	7
21.08.01.11		географічні науки	1
		Усього:	583

Примітка. К – кількість напрямів досліджень.

політичного, економічного, соціального, воєнного, науково-технологічного, екологічного, інформаційного та іншого характеру відповідно до масштабу загроз, способів локалізації, деескалації та врегулювання конфліктів і ліквідації їх наслідків або впливу дестабілізуючих чинників; обґрунтування показників максимально допустимих і критично мінімальних недопустимих втрат держави та ймовірних джерел загроз національним інтересам у різних сферах національної безпеки.

3. Методологічні основи наукового обґрунтування відповідних статей проекту Закону України про Державний бюджет України, спрямованих на матеріальне, фінансове, кадрове, організаційне та інше забезпечення виконання заходів з питань національної безпеки і оборони.

4. Обґрунтування теоретико-методологічних засад розроблення Воєнної доктрини, Стратегії національної безпеки України та інших керівних документів у сфері забезпечення національної безпеки: проектів державних програм, доктрин, законів України, указів Президента України, директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, міжнародних договорів, інших нормативних актів та документів з питань національної безпеки і оборони.

5. Розроблення механізмів координації діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України.

6. Обґрунтування та вдосконалення спеціальних державних механізмів введення воєнного чи надзвичайного стану в державі або в окремих її місцевостях, оголошення у разі потреби окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації, оголошення стану війни, проведення загальної або часткової мобілізації, повного або часткового стратегічного розгортання Збройних Сил України, інших військових формувань і приведення їх у готовність до виконання завдань.

7. Розроблення теоретико-методологічних засад контролю та координації переведення центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного чи надзвичайного стану; діяльності органів виконавчої влади у процесах відбиття збройної агресії, організації захисту населення та забезпечення його життєдіяльності, охорони

життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і охоронюваних законом інтересів громадян, підтримання громадського порядку в умовах воєнного, надзвичайного станів та у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

8. Удосконалення спеціальних механізмів здійснення військового і військово-технічного співробітництва з відповідними державними органами інших держав. Розроблення форм і способів спільного проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій та договорів у галузі безпеки.

Розроблення організаційно-методичних засад участі ЗС України, правоохоронних органів у заходах з міжнародного співробітництва (на двосторонніх і багатосторонніх засадах) та у міжнародних миротворчих операціях.

9. Розроблення засобів та способів систематичного спостереження за станом і проявами міжнародного та інших видів тероризму.

10. Розроблення теоретико-методологічних засад і спеціальних механізмів конверсії і реконверсії наукових ідей, результатів наукових досліджень та технологій; формування науково-технічної бази у галузі фундаментальних і пошукових досліджень, у тому числі технологій подвійного призначення.

11. Визначення пріоритетних напрямів проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських робіт і способів впровадження їх результатів в практику діяльності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України.

12. Розроблення спеціальних механізмів державного управління організацією виконання доручень, пов'язаних з вивченням конкретних питань та проведенням відповідних досліджень у сфері національної безпеки і оборони, органам виконавчої влади та науковим закладам України, а також залученням до аналізу інформації посадових осіб та фахівців органів виконавчої влади, державних установ, наукових закладів, підприємств та організацій усіх форм власності.

13. Удосконалення системи підготовки та перепідготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у сфері національної безпеки.

14. Визначення зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку України.

15. Дипломатичні та організаційно-методичні шляхи запобігання втручання у внутрішні справи України і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав.

16. Обґрунтування шляхів забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу.

17. Дослідження можливостей України щодо сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною.

18. Методологічні засади наукового обґрунтування участі України у міжнародній миротворчій діяльності під егідою ООН, ОБСЄ, інших міжнародних організацій у сфері безпеки, участі правоохоронних органів у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидії поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки.

19. Напрями реформування правоохоронної системи з метою підвищення ефективності її діяльності на основі оптимізації структури, підвищення рівня координації діяльності правоохоронних органів, поліпшення їх фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового і кадрового забезпечення.

20. Дослідження проблем координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з організованою злочинністю та наркобізнесом.

21. Дослідження теоретичних та практичних питань участі України у міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією.

22. Удосконалення системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення і подвійного використання.

23. Обґрунтування концептуальних шляхів забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, захисту конституційного устрою, удосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних підвалин суспільства.

24. Обґрунтування шляхів забезпечення політичної стабільності, громадянського миру та взаєморозуміння в суспільстві, запобігання проявам екстремізму.

25. Формування і вдосконалення політико-правових, соціально-економічних та духовно-культурних засад етнонаціональної стабільності,

узгодження інтересів етнічних спільнот та вирішення міжнаціональних суперечностей.

26. Обґрунтування концептуальних шляхів забезпечення міжконфесійної стабільності та запобігання конфліктним загостренням на релігійній основі, недопущення протистояння різних церков, у тому числі щодо розподілу сфер впливу на території України.

27. Розроблення теоретико-методологічних засад та обґрунтування концептуальних шляхів розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки як основи створення високих технологій та забезпечення переходу економіки на інноваційну модель розвитку, створення ефективної системи інноваційної діяльності в Україні.

28. Визначення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції.

29. Визначення необхідних умов та формування організаційно-технічних та правових норм для реалізації прав інтелектуальної власності.

Таким чином, проведено обґрунтування доцільності внесення галузі наук "Національна безпека" до Переліку галузей наук, з яких присуджуються наукові ступені і присвоюються вчені звання.

Автори розуміють, що при такій глибокій реформації наукової галузі доцільно було б провести критичний аналіз деяких із спеціальностей, таких, наприклад, як 21.02.03 "Цивільна оборона", 21.06.02 "Пожежна безпека", 21.07.03 "Кадри органів та військ державної безпеки". Серйозних доповнень, на наш погляд, потребують і такі групи спеціальностей, як 21.06.00 "Техногенна безпека" та 21.08.00 "Міжнародна безпека". Зокрема, поза увагою розробників паспортів спеціальностей залишився такий напрям діяльності, як забезпечення технологічної безпеки. Недостатньою є наявність у групі спеціальностей з міжнародної безпеки лише однієї спеціальності 21.08.01 "Іноземні держави та їхні потенціали".

Тому стає очевидним, що для підготовки кваліфікованих пропозицій щодо поліпшення змісту паспортів спеціальностей у галузі "Національна безпека" необхідне проведення колективного обговорення проблеми у широкому науковому колі, зокрема й на регулярних круглих столах, що організуються під егідою Ради національної безпеки і оборони України.

Наприкінці зазначимо: реформа, яка пропонується, не вимагатиме реформування спеціалізованих рад, що функціонують у державі. Для забезпечення захисту дисертацій з наук національної безпеки достатньо всім

спеціалізованим радам (можливо, за деякими незначними винятками) надати право захисту дисертацій у галузі національної безпеки.

Висновки

Галузь наук “Національна безпека” являє собою досить складну багатоаспектну систему інтегрованих наук, яка має законодавчо визначені об’єкт та предмет дослідження, внутрішню теоретичну, методологічну та прагматичну єдність. Це дає підстави для прийняття рішення щодо можливості підготовки і захисту кандидатських і докторських дисертацій у галузі наук національної безпеки і внесення цієї галузі до Переліку галузей наук, з яких присуджуються наукові ступені і присвоюються вчені звання.

Автори не претендують на вичерпність і повноту викладених положень. Деякі аспекти поставленої проблеми у статті розглядаються вперше. Тому автори будуть вдячні всім за конструктивну критику та пропозиції щодо конкретних механізмів реформування галузі наук національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 13.12.1991 р. № 1977-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 5. – Ст. 121.

2. Концепція реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів [затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 649-р.].

3. Кириченко І. О. Шляхи удосконалення наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку / І. О. Кириченко, В. Ю. Богданович, В. В. Крутов, О. М. Крюков, В. К. Майборода, О. М. Морозов, Б. М. Олексієнко, Л. М. Пелепейченко, А. Л. Пономаренко, А. І. Семенченко, О. П. Снігерьев, О. В. Тімченко, О. М. Шмаков // Честь і закон. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – № 1. – С. 3–12.

4. Основи національної безпеки держави: паспорт спеціальності 21.01.01 [затв. постановою Президії ВАК України 15.12.2004 р. № 11-10/11].

5. Воєнна безпека держави : паспорт спеціальності 21.02.01 [затв. постановою Президії ВАК України 09.02.2000 р. № 16-10/2].

6. Охорона державного кордону : паспорт спеціальності 21.02.02 [затв. постановою Президії ВАК України 08.10.2008 р. № 39-08/7].

7. Цивільна оборона : паспорт спеціальності 21.02.03 [затв. постановою Президії ВАК України 11.12.2002 р. № 9-10/11].

8. Гуманітарна і політична безпека держави (філософські науки) : паспорт спеціальності 21.03.01 [затв. постановою Президії ВАК України від 15.12.2004 р. № 11-10/11].

9. Економічна безпека держави (економічні науки) : паспорт спеціальності 21.04.01 [затв. постановою Президії ВАК України від 15.12.2004 р. № 11-10/11].

10. Економічна безпека суб’єктів господарської діяльності (економічні науки) : паспорт спеціальності 21.04.02 [затв. постановою Президії ВАК України 02.07.2008 р. № 66-08/6].

11. Інформаційна безпека держави (технічні науки) : паспорт спеціальності 21.05.01 // <http://aspirant.com.ua/ps/ps210x01.htm>.

12. Екологічна безпека : паспорт спеціальності 21.06.01 [затв. постановою президії ВАК України 04.07.2001 р. № 33-07/7].

13. Пожежна безпека : паспорт спеціальності 21.06.02 [затв. постановою Президії ВАК України 09.02.2000 р., № 16-10/2].

14. Забезпечення державної безпеки України : паспорт спеціальності 21.07.01 [затв. постановою Президії ВАК України].

15. Розвідувальна діяльність органів державної безпеки : паспорт спеціальності 21.07.02 [затв. постановою Президії ВАК України].

16. Кадри органів та військ державної безпеки : паспорт спеціальності 21.07.03 [затв. постановою Президії ВАК України].

17. Оперативно-розшукова діяльність : паспорт спеціальності 21.07.04 [затв. постановою Президії ВАК України].

18. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку : паспорт спеціальності 21.07.05 [затв. постановою Президії ВАК України].

19. Іноземні держави та їхні потенціали : паспорт спеціальності 21.08.01 [затв. постановою Президії ВАК України 21.05.2003 р. № 7-10/5].

20. Перелік спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань [наказ ВАК України від 23.06.2005 р. № 377] // Бюлетень ВАК України. – 2008. – № 7. – С. 2–16.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2009 р.